

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

з дисципліни

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

**Для студентів юридичного
факультету**

Дніпро – 2016

Конспект лекцій підготував **Наріжний Ю.О.** доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Чичков А.Г., завідувач кафедри філософії Українського державного хіміко-технологічного університету, кандидат філософських наук, доцент.

Савченко С.В., Кандидат історичних наук. Доцент. Національна металургійна академія України.

Конспект лекцій обговорений та схвалений на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін юридичного факультету
“29” липня 2016 р.,
протокол № 23

ТЕМА 1.
ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО І ПЕРШІ ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ НА
ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ. СЕРЕДНЬОВІЧНА СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА
ДЕРЖАВА КИЇВСЬКА РУСЬ.
РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

План

1. Предмет і завдання навчальної дисципліни.
2. Утворення держави східних слов'ян з центром у Києві.
3. Зміцнення та розквіт Давньоруської держави. Політична роздробленість Русі.
4. Роль і місце Київської Русі в історії Європи.
5. Культура Київської Русі.

Література

1. Аркас М.М. Історія України – Русі.-К.: Вища школа, 1991.-456 с.
2. Бойко О, Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навч закл.. – К.: Видав. Центр “Академія”, 2006.
3. Брайчевський М. Конспект історії України.-К.: Знання, 1991.-262 с.
4. Велика історія України. У 2 т.-К.: Глобус, 1993.-352 с.; 400 с.

Предмет і завдання навчальної дисципліни “**Історія та культура України**”. Предмет історії України як наукової дисципліни. Пріоритетні проблеми вивчення курсу. Періодизація історії та культури України.

Культурно-історичні процеси палеолітичної епохи на території України. Формування людини сучасного типу та первісних громад. Матріархат. Перші поховання людей, початкові релігійні уявлення. Палеолітичне мистецтво.

Мезоліт. Культурно-територіальні області на території України. Сезонні мисливські стоябища, та довгочасові поселення. Розвиток збиральництва і рибальства. Родо-племінна організація суспільства. Становлення патріархальних відносин у сім'ї. Формування поняття власної родової території.

Епоха неоліту. Неолітична революція – перехід первісного суспільства від привласнюючого до відтворюючого господарства: землеробства і скотарства. Племінна організація суспільства. Майнове розшарування та виділення родоплемінної верхівки (вождів). Енеолітичне землеробське населення України. Трипільська культура.

Кіммерійці. Скіфи. Антична цивілізація Північного Причорномор'я. Протодержавні утворення готських племен. Праслов'янська спільнота. Східні слов'яни. Процес етногенезу та державотворення східнослов'янського суспільства.

Історична закономірність утворення держави у східних . Еволюція союзів слов'янських племен у протодержавні утворення.Зростання ролі Києва і

перетворення його в значний міжплеменний політичний, економічний і культурний центр східних слов'ян. Походження та історичний зміст етноніма “русь”. Київська держава “Руська земля”. Зміна династії в Києві у 882 р. і об'єднання Олегом двох політичних центрів – Києва і Новгороду – під верховенством Києва. Державотворча діяльність перших київських князів.

Князування Володимира Великого і Ярослава Мудрого – час розквіту й найбільшої могутності Київської Русі. Початок феодальної роздробленості Русі. Відновлення централізаторських тенденцій під час правління Володимира Мономаха. Закріплення відносин сюзеренітету-васалітету між великим князем і рештою князів.

Державний устрій Київської Русі. Змагання монархічної, аристократичної і демократичної тенденцій у політичному устрої держави. Соціально-економічний розвиток давньоруських князівств. Форми землеволодіння. Суспільний устрій.

Культура Київської Русі. Літописання. Усна народна творчість. Освіта і писемність. Архітектура. “Слово о полку Ігоревім”. Походження етноніму “Україна”. Формування українського етносу: територія, матеріальна і духовна культура, мова. Походження і семантика національної символіки українців. Місце і роль Київської Русі в світовій історії і в історичній долі українського народу. Традиції і спадщина.

Монголо-татарська навала, її причини, соціально-економічні та політичні наслідки.

ТЕМА 2.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА – СПАДКОЄМИЦЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ. ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У XIII-XVII СТОЛІТТЯХ

План

1. Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі.
2. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.
3. Виникнення, становлення та розвиток українського козацтва.
4. Розвиток української культури у XIII – першій половині XVII ст.

Література

1. Аркас М.М. Історія України – Русі.-К.: Вища школа, 1991.-456 с.
2. Бойко О, Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навч закл.. – К.: Видав. Центр “Академія”, 2006.
3. Брайчевський М. Конспект історії України.-К.: Знання, 1991.-262 с.
4. Велика історія України. У 2 т.-К.: Глобус, 1993.-352 с.; 400 с.

5. Грушевський М. Ілюстрована історія України.-К.: Вища школа, 1990.-525 с.
6. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1991.
7. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – К., 1993.
8. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – Львів. КАМЕНЯР. 1992.

Відокремлення Галицької землі від Києва. Політичне і економічне становище, соціальний устрій Галицького князівства.

Утвердження династії Мономаховичів у Волинській землі. Заснування Волинського князівства онуком Володимира Мономаха Ізяславом Мстиславовичем. Об'єднання волинським князем Романом Мстиславовичем Галицької та Волинської земель та утворення Галицько-Волинського князівства з центром у Галичі. Князювання Романа Мстиславовича. Політичне й економічне зміцнення князівства.

Князювання Данила Романовича. Розгортання боротьби проти польських й угорських загарбників та Тевтонського ордену. Боротьба проти монголо-татарської навали.

Зростання відцентрових тенденцій за наступників Данила Галицького. Правління Лева I Даниловича та Юрія I Львовича. Припинення існування єдиної держави після смерті Юрія II. Державний та суспільний устрій Галицько-Волинського князівства. Господарство. Культура. Історична та політична спадщина.

Боротьба Польщі, Угорщини й Литви за Галичину і Волинь. Велике князівство Литовське – феодальна, поліетнічна держава з елементами федеративного устрою і автономією українських та білоруських князівств. Політика литовських князів Гедиміна і Ольгерда. Перемога над золотоординським військом у битві на Синіх Водах .

Династичні унії між Литвою і Польщею. Кревська унія (1385 р.), її вплив на становище українських земель. Захоплення Польщею Галичини (1387 р.). Ліквідація удільних князівств. Адміністративний устрій українських земель.

Соціально-економічні відносини наприкінці XIV – в I половині XVII ст. Литовські статuti. Магдебурзьке право в Україні. Цехове ремесло. Розвиток міст. Ярмарки. Розвиток суспільних станів.

Господарство. Формування великого феодального землеволодіння (князівського і боярського). Великий князь – верховний власник усієї землі. Формування пануючої верхівки – магнатів і шляхти. Фільваркове господарство. Натуральна та грошова рента. Кріпосне право – юридично оформлений позаекономічний примус підвладного залежного селянства.

Польська експансія на українських землях. Загарбання Київщини, Волині, Брацлавщини. Люблінська унія 1569 р. Посилення кріпосництва і національного гніту в кінці XVI – першій половині XVII ст. Берестейська унія 1596 р. і боротьба проти неї українського народу. Релігійна полеміка і політична боротьба.

Культура України в XV – першій половині XVII ст.

Причини виникнення та джерела формування українського козацтва. Національний склад, побут, звичаї, заняття, традиції. Українське козацтво як

суспільно-історичне явище.

Запорозька Січ: заснування, територія, адміністративно-політичний устрій і побут. Боротьба запорозького козацтва проти польської і турецько-татарської агресії. Роль у визвольній боротьбі українського народу.

Формування реєстрового козацтва. Піднесення національно - визвольного руху. Селянсько-козацькі повстання під проводом Криштофа Косинського (1591-1593 рр.), Северина Наливайка (1594-1596 рр.), Марка Жмайла (1625 р.), Тараса Федоровича (Трясила) у 1629 р., Івана Сулими (1635 р.), Павла Бута (1637 р.), Якова Острянина (Остряниці) та Дмитра Гуні (1638 р.).

ТЕМА 3.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ XVII СТОЛІТТЯ. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У XVII СТОЛІТТІ

План

1. Розгортання Національно-визвольної війни (1648-1657 рр.).
2. Громадянська війна і поділ України на два гетьманати 1657-1663 рр.
3. Боротьба за возз'єднання Української держави протягом 1663-1676 рр.
4. Культура України у другій половині XVII ст.

Література

1. Історія України. Неупереджений погляд. Видання друге. Авторський колектив: Петровський В.В. та інші. ВД «ШКОЛА», - К., 2008. – 608 с.
2. Курс лекцій по истории Украины. – Донецк: ЕАИ- «Пресс», 1994.
3. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т.-К.: Основи, 1994.-530 с.;573 с.
4. Новітня історія України. – К.,2000.
5. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2 т. – Т.2. – К.: Либідь, 1992.
6. Семененко В.І. Історія України. Прихована правда. ВД «ШКОЛА», - К., 2008. – 400 с.
7. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1991.
8. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – К., 1993.
9. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – Львів. КАМЕНЯР. 1992.
- 10.Швецова А.В. История украинской культуры. Краткий очерк. Симферополь. ДОЛЯ. 2003. 114 с.
- 11.Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХУІІІ ст. - К.: Генеза, 1997.-312 с.

Причини, характер, початок Визвольної війни українського народу. Богдан Хмельницький – видатний полководець, політичний діяч, фундатор Української держави. Воєнні дії 1648-1653 рр. Зовнішня політика Б.Хмельницького. Союз з Кримським ханом. Молдавські походи. Союз з Туреччиною.

Українська козацько-гетьманська держава: територія, державний устрій,

адміністрація, військо, суд і судочинство, фінансова система, господарство, суспільні верстви, зовнішня політика. Українсько-російські відносини 1648-1653 років. Переяславська Рада та “Березневі статті” (“Статті Богдана Хмельницького”) 1654 р. – прагнення зберегти державну самостійність, республіканський устрій і демократичні традиції в Україні. Відновлення війни України і Росії з Польщею. Розвиток воєнних подій 1654-1657 рр. Історичне значення та соціально-політичні наслідки Визвольної війни 1648-1657 років.

Боротьба українського народу за політичну єдність і національну державність після смерті Б.Хмельницького. Систематичне порушення царатом Переяславської угоди і “Березневих статей” 1654 р., ускладнення внутріполітичної ситуації в Україні. Гадяцький трактат (16 вересня 1658) – політична спроба створення федерації самостійних держав України, Польщі й Литви: його зміст та історичне значення.

Ю.Хмельницький. “Переяславські статті” 1659 р. – обмеження автономії України Московською державою. Доба “Руїни” (1663-1687). Андрусівське перемир’я (30 січня 1667 р.), Бахчисарайський мирний договір 1682 р., “Трактат про вічний мир” (6 травня 1686 р.) – остаточне закріплення поділу України між Росією і Річчю Посполитою.

Соціально-політичне становище Правобережної України у другій половині XVII ст. Гетьманування П.Тетері (1663-1665). Об’єднувальна діяльність гетьмана П.Дорошенка (1665-1676). Прийняття протекторату Туреччини 1668 року. Бучацька угода 1672 р. і захоплення Поділля Туреччиною. Економічний занепад Правобережжя. Польський наступ на права козацтва на Правобережжі, сеймова ухвала 1699 р. про скасування козацтва. Занепад козацького військово-територіального устрою на початку XVIII ст.

Розвиток української культури у XVII столітті.

ТЕМА 4.

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ І АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЙ. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У XVIII – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

План

1. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії.
2. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії (1772-1867).
3. Національне відродження на українських землях. Суспільні рухи.
4. Розвиток української культури у XVIII – на початку XX ст.

Література

1. Дорошенко Д.І. Нарис з історії України. У 2 т.-К.: Глобус, 1991.-238 с.; 349 с.
2. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України.-Львів: Вид-во Наукового товариства імені Т.Шевченка у Львові, 1992.-230 с.

3. Історія України / Під ред В.А.Смоля. – К.: Альтернативи, 1997.
4. Історія України. – Львів.: Світ, 1996.
5. Історія України. Нове бачення. У 2 т.-К.: Україна, 1995.-350 с.; 494 с.
6. Історія української культури. Навчальний посібник. КНТ ДАКОР. – К.. 2011. 176 с

Соціально-політичне становище Лівобережної України у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Обмеження української автономії Російською державою. Ліквідація російською владою Київської православної митрополії і підпорядкування її Московському патріарху (1686).

Гетьман І.Мазепа (1687-1708). Коломацькі статті 1687 р..Україна в Північній війні. Союз І.Мазепи зі Швецією. Полтавська битва 9 липня 1709 р.: її історичне значення та політичні наслідки. Гетьман у вигнанні Пилип Орлик (1710-1742). “Пакти і Конституція законів та вольностей Війська Запорозького” (Бендерська конституція) 5 квітня 1710 р. та її місце в контексті світової історії.

Великодержавна політика Петра I щодо України. Гетьманування І.Скоропадського (1708-1722). Решетилівські статті 1709 р. Зруйнування царськими військами Запорозької Січі в 1709 р. Обмеження автономії України і гетьманських прав. Наказний гетьман П.Полуботок (1722-1724). Малоросійська колегія (1722-1727). Гетьман Д.Апостол (1727-1734). “Рішительні пункти” 1728 р. Новий наступ самодержавства на права України, створення Правління гетьманського уряду. Гетьманування К.Розумовського (1750-1764), зміни в соціально-економічному устрої України. “Права, за якими судиться малоросійський народ” – збірник українських законів 1743 р. Проведення судової реформи.

Політика Катерини II щодо України. Остаточна ліквідація Гетьманщини. Малоросійська колегія (1764-1786). Скасування полково-сотенного поділу Слобожанщини (1765) і створення Слобідсько-Української губернії. Ліквідація Запорозької Січі в 1775 р. Колонізаційна політика російського уряду. Заселення Південної України. Юридичне оформлення кріпосного права указом Катерини II 1783 р. в Лівобережній Україні.

Поділи Польщі 1772, 1793, 1795 рр. і розподіл України між Росією та Австрією: приєднання Галичини, Буковини до Австрії і Правобережної України до Росії. Ліквідація намісництва в Україні і введення адміністративного поділу на губернії указом Павла I (1796).

Соціально-економічні відносини, аграрний розвиток в Правобережній Україні в другій половині XVII-XVIII ст. Полонізація. Посилення визиску селян. Народні рухи в Україні. Гайдамаччина. Коліївщина. Рух опришків. Олекса Довбуш.

Українські землі в першій половині XIX ст. у складі Російської імперії, їх адміністративний устрій.. Перетворення українських земель на провінції Російської імперії. Становий поділ українського суспільства (дворянство, духовенство, міщани, селяни). Посилення національного гноблення царатом щодо українського населення. Закріпачення селян півдня України. Сільське господарство, розвиток аграрних відноси в Україні у першій половині XIX ст.

Інвентарна реформа на Правобережжі (1847-1848) та її соціально-політичні наслідки. Становище поміщицьких та державних селян, військових поселенців. Криза феодально-кріпосницької системи. Селянські антикріпосницькі рухи першої половини ХІХ ст. Народні виступи під проводом У.Кармалюка. “Київська козаччина” 1855 р. “Похід у Таврію за волею” 1856 р. Формування національної буржуазії, поширення використання вільнонайманої праці робітників у мануфактурно-фабричному виробництві. Торгівля. Виступи робітників.

Кримська війна (1853-1856) і загострення соціально-економічної та політичної кризи в Російській імперії.

Територія, населення і адміністративний устрій західноукраїнських земель – Північної Буковини, Східної Галичини, Закарпаття. Соціально-економічні відносини в українських землях у складі Австро-Угорської імперії.

Суспільно-політичний рух. “Руська трійця” – М.Шашкевич, Я.Головацький, І.Вагилевич. “Русалка Дністрова”.

“Весна народів” у Європі та її вплив на розвиток національного руху в Україні. Скасування кріпацтва. “Головна Руська Рада”. “Руський собор”. Революційні події в Закарпатті та Північній Буковині.

Зародження і формування громадського руху за національне, культурне, державне відродження. Традиції козацтва як чинник національно-державного відродження. Зростання суспільного інтересу до національної історії. Історичні твори Д.Бантиша-Каменського, М.Цертелєва, М.Максимовича. Харківський університет – культурний центр Слобожанщини. Творча й громадська діяльність В.Н.Каразіна, П.П.Гулака-Артемівського, Г.Ф.Квітки-Основ’яненка, М.І.Костомарова, І.І.Срезневського. Заснування перших в Україні періодичних видань.

Виникнення таємних організацій, масонство в Україні. Поширення вільнодумства. Декабристський рух в Україні. “Союз порятунку”, “Південне товариство”, “Товариство об’єднаних слов’ян”. Повстання Чернігівського полку 29 грудня 1825 р. Польське повстання (1830-1831) і Україна.

Київський університет – центр просвітництва в Україні. Кирило-Мефодіївське товариство (1846-1847). Його програмні документи, діяльність, видатні діячі: М.Костомаров, М.Гулак, В.Білозерський, Т.Шевченко, О.Маркович, П.Куліш, І.Посяда, О.Навроцький, Г.Андрузький, М.Савич, Д.Пильчиков, О.Тулуб. Життя і творчість Т.Г.Шевченка.

Реформи 1860-1870-х рр. в Росії, їх значення і наслідки в Україні. Скасування кріпосного права (1861), земська, фінансова і судова реформи (1864), міська реформа (1870), шкільна реформа (1860-1864), військова реформа (1864-1874), поліцейська реформа (1862): їх вплив на соціально-економічний розвиток українських земель. Земський рух. Контрреформи царату 1880-х – початку 1890-х років.

Лібералізація суспільного життя в середині ХІХ ст. Створення першої української Громади (1859). Київська Громада, поширення громадського руху. Перший український часопис “Основа” (1861-1862) і його значення. В.Антонович, П.Чубинський. Південно-західний відділ Російського географічного товариства. М.Драгоманов. Журнал “Громада” – перший безцензурний друкований орган.

Гурток “Свідомі українці”. Загальна українська організація (1897). Журнал “Киевская старина”.

Реакційна політика російського царизму в галузі культури й освіти в Україні. Ідеологічне забезпечення русифікації. Циркуляр П.Валуєва 1863 р. та “Емський акт” 1876 р.

Народництво в Україні. Виникнення політичних партій ліберально-демократичного й радикально-демократичного напрямів. Робітничий рух в Україні. Поширення соціалістичних ідей, перші соціал-демократичні гуртки і групи.

Суспільно-політичний рух після 1848 р. в Західній Україні. Народовці. Культурно-просвітницькі та політичні організації. Економічні та спортивні товариства. “Просвіта”. Наукове товариство імені Т.Г.Шевченка. М.Грушевський, І.Франко, М.Павлик, О.Терлецький – провідні діячі суспільно-політичного руху. Русько-українська радикальна партія. Національно-демократична партія. Українська соціал-демократична партія.

Соціально-економічний розвиток України наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Економічна криза 1900-1903 рр. Україна в економічній системі Російської та Австро-Угорської імперій. Національно-визвольний рух. Боротьба за відновлення української держави. Роль і місце національного питання в розгортанні політичної боротьби в Україні. Утворення політичних партій: Революційна українська партія, Українська народна партія, Українська соціалістична партія, Українська соціал-демократична спілка, Українська демократична партія, Українська радикальна партія. Їх програми та політична діяльність. М.І.Міхновський, Є.Х.Чикаленко, С.О.Єфремов. Діяльність загальноросійських партій в Україні та їх ставлення до національного й аграрного питань.

Революційні події в Україні в 1905-1907 рр. “Українське питання” в діяльності Державних Дум. Українська думська громада, її діяльність, вплив. Створення і розгортання діяльності культурно-освітніх організацій – “Просвіт”.

Аграрна політика П.А.Столипіна та її запровадження в Україні: економічні, соціально-політичні здобутки і наслідки.

Західноукраїнські землі під владою Австро-Угорської імперії в 1900-1917 рр. Боротьба за загальне виборче право до австрійського парламенту, галицького і буковинського сеймів. Ідея перетворення Галичини у “П’ємонт” – центр об’єднання всіх українських земель.

Передвоєнна політична криза. Вшанування 100-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. Україна – арена воєнних дій Першої світової війни. Захоплення російською армією Галичини і Буковини. Репресії щодо українських освітніх і культурних установ. Участь українських січових стрільців у війні.

ТЕМА 5.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1920 РОКІВ. ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У 1917-1920 рр.

План

1. Причини Української національно-демократичної революції у 1917-1918 рр. Створення Української Центральної Ради (УЦР) і проголошення автономії України (березень – жовтень 1917 р.).
2. Діяльність УЦР в умовах проголошення Української Народної Республіки (УНР) та її незалежності.
3. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. Українська Держава Павла Скоропадського. Створення Директорії. Друга УНР. Уроки Української революції 1917-1920 рр.
4. Розвиток української культури у 1917-1920 рр.

Література

1. Бойко О, Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навч закл.. – К.: Видав. Центр “Академія”, 2006.
2. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. – К.: Генеза, 1996.-360 с.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України.-К.: Вища школа, 1990.-525 с.
4. Грушевський М. Новий період історії України за роки від 1914 до 1919. – К.: Либідь, 1992.
5. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К.: Наукова думка, 1991.
6. Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст. – К.: Либідь, 1993.
7. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – К., 1993.
8. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – Львів. КАМЕНЯР. 1992.

Лютнева демократична революція в Росії і піднесення національно-визвольного руху в Україні у 1917 р. Створення Української Центральної Ради (4 березня 1917 р.), її соціальна база, програма. М.С.Грушевський. В.К.Винниченко. С.В.Петлюра. Формування Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів.

Перші кроки на шляху організації національної державності.. Перший універсал Центральної Ради 10 (23) червня 1917 р. Створення Малої Ради. Генеральний Секретаріат – перший крайовий уряд та його діяльність. Другий універсал Центральної Ради 3 (16) липня 1917 р. Ускладнення відносин між Центральною Радою і Тимчасовим урядом. Більшовицький переворот у Петрограді в жовтні 1917 р. і політика Центральної Ради. Третій універсал Центральної Ради 7 (20) листопада 1917 р. Проголошення Української Народної Республіки.

Ускладнення політичних взаємовідносин між Українською Центральною Радою і Раднаркомом РРФСР. Ультимативні вимоги Російського Раднаркому до УЦР 4 (17) грудня 1917 р., причини і наслідки конфлікту. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові 11-12 (24-25) грудня 1917 р. і утворення двовладдя в Україні.

Більшовицька радянська державність в Україні і початок збройної боротьби проти УНР. Розгортання наступу більшовицьких військ на Україну. Бій під Крутами 15-17 січня 1918 р., його трагічні наслідки. Захоплення Києва більшовиками.

Четвертий універсал Центральної Ради 9 (22) січня 1918 р. – проголошення незалежності УНР. Міжнародне визнання УНР. Участь представників УНР у переговорах у Брест-Литовську. Підписання Брест-Литовської угоди 27 січня 1918 р. Окупація України німецькими військами.

Конституція УНР (Статут про державний устрій, права і вольності УНР) 29 квітня 1918 р.: зміст, історичне значення. Історичне значення діяльності Української Центральної Ради (4 березня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.).

Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. П.Скоропадський. “Грамота до всього українського народу”, “Закони про тимчасовий державний устрій” 29 квітня 1918 р. Склад уряду і його політика. Державне будівництво Української держави у сфері науки, культури, освіти. Досягнення і прорахунки режиму П.Скоропадського.

Створення міжпартійного опозиційного блоку Українського національного союзу (серпень 1918 р.). Утворення Директорії та встановлення її влади. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України на чолі з Г.П’ятаковим під патронатом Раднаркому РРФСР. Проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки.

Національна революція в Західній Україні. Створення Західно-Української Народної Республіки: формування уряду Державного Секретаріату на чолі з К.Левицьким (9 листопада 1918 р.), затвердження конституційних основ – “Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої австро-угорської монархії” (13 листопада 1918 р.). Є.Петрушевич. Політичні перетворення в Західній Україні. Передання всієї влади ЗОУНР диктаторові Є.Петрушевичу. Українсько-польська війна. Українська Галицька Армія (УГА).

Відновлення і падіння влади більшовиків в Україні в 1919 р. Х.Г.Раковський, Г.І.Петровський. Перша радянська Конституція в Україні (10 березня 1919 р.). Введення продрозкладки, запровадження політики “воєнного комунізму” та її наслідки в Україні. Селянські повстання, повстанські рухи. Н.Махно.

Національно-визвольна боротьба та громадянська війна в Україні. Прийняття постанови Всеукраїнського революційного комітету про поширення на території України дії всіх декретів РРФСР (27 січня 1920 р.). Націоналізація промисловості УРСР.

Україна в період війни проти Польщі та врангелівських військ. Версальський мирний договір (28 червня 1919 р.) і доля західноукраїнських земель. Варшавський договір між УНР та Польщею (квітень 1920 р.). Ліквідація врангелівського фронту (листопад 1920 р.). Ризький договір (18 березня 1921 р.) і його наслідки для України. Окупація Польщею Східної Галичини. Постанова Ради послів Антанти про довічне включення Галичини і Західної Волині до складу Польщі (14 березня 1923 р.).

Уроки та історичне значення української революції 1917-1920 років.

Розвиток української культури у 1917-1920 роках.

ТЕМА 6. УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА РАДЯНСЬКА РЕСПУБЛІКА У 1921-1991 РОКАХ. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

План

1. Проголошення та встановлення радянської влади в Україні (1919-21 рр.).
2. Вхід УСРР до складу СРСР. Нова економічна політика.
3. Індустріалізація в УСРР: її методи, хід та наслідки.
4. Колективізація сільського господарства. Голодомор 1932-1933 рр. – геноцид українського народу.
5. Політика коренізації (українізації). Більшовицька «культурна революція». Культурне відродження в Україні у 20-х р.р і винищення національної інтелектуальної еліти в 30-х рр..
6. Особливості розвитку культури у Радянській Україні.

Література

1. Бойко О, Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навч закл.. – К.: Видав. Центр “Академія”, 2006.
2. Історія України. Неупереджений погляд. Видання друге. Авторський колектив: Петровський В.В. та інші. ВД «ШКОЛА», - К., 2008. – 608 с.
3. Курс лекцій по истории Украины. – Донецк: ЕАИ- «Пресс», 1994.
4. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т.-К.: Основи, 1994.-530 с.;573 с.
5. Новітня історія України. – К.,2000.
6. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – К., 1993.
7. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. Курс лекцій. – Львів. КАМЕНЯР. 1992.

Економічні наслідки політики “воєнного комунізму”. Запровадження нової економічної політики. Голод в Україні 1921-1923 рр. Міжнародна допомога голодуючим України. Сільське господарство України в перші післявоєнні роки. Відбудова народного господарства України на засадах НЕПу (1921-1929). Відродження ринку: товарно-грошові відносини, госпрозрахунок, кооперація, оренда, приватний капітал, грошова реформа, економічні методи управління.

Національна політика в Україні на початку 1920-х рр. і роль в ній КП(б)У. Декларація про утворення Союзу РСР, прийнята УІ Всеукраїнським з’їздом Рад 10 грудня 1922 р. Перший Всесоюзний з’їзд Рад, прийняття Декларації і Договору про утворення СРСР (30 грудня 1922 р.). Вхід України до складу СРСР: історичне значення, соціально-політичні наслідки. Постанова ВУЦВК “Про утворення Автономної Молдавської СРР” від 12 жовтня 1924 р. Прийняття ІХ Всеукраїнським з’їздом Рад Конституції України (травень 1925 р.).

Українізація: суть, причини, значення. Створення національних сільрад і районів, національних шкіл, преси, культурних національних установ. Створення Центральної комісії у справах національних меншостей при ВУЦВК (квітень 1941 р.). Досягнення українізації у сферах науки, мистецтва, літератури. Кампанія проти О.Я.Шумського. М.О.Скрипник. Небільшовицькі партії та їх програми в Україні в 1920-х роках. Партійно-адміністративний та ідеологічний наступ на українізацію наприкінці 1920-х рр. “Розстріляне відродження”.

Запровадження в Україні воєнно-комуністичного тоталітарного режиму. Адміністративно-командна система: її становлення, риси, наслідки. Бюрократизація політичної систем в СРСР Режим особистої влади Сталіна.

Розвиток промисловості в Україні в 1920-1930-х роках. Індустріалізація. Перші п'ятирічки. Будови перших п'ятирічок в Україні. Аналіз головних висновків і уроків індустріалізації в СРСР.

Геноцид проти українського народу. Сталінська колективізація – злочин проти народу. X з'їзд КП(б)У, Листопадовий пленум ЦК КП(б)У (1928 р.) про доцільність проведення колективізації. Розселяння України в процесі колективізації. Методи здійснення примусової колективізації. Причини та наслідки голодомору 1932-1933 рр. Демографічні втрати України внаслідок суцільної колективізації і голодомору. Сталінські репресії, їх наслідки для долі українського народу. Терор проти інтелігенції та її фізичне винищення.

Західноукраїнські землі в складі Польщі, Румунії та Чехословаччини. Розвиток національно-визвольного руху. Створення політичних партій і організацій та їх діяльність. Кооперативний рух. Посилення боротьби населення проти окупації. Культурне життя. Заснування і діяльність таємного Українського університету (1921-1925). Діяльність Наукового товариства імені Т.Шевченка, “Просвіти”. Греко-католицька церква. А.Шептицький.

“Українське питання” в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Мюнхенська змова (29-30 вересня 1938 р.) і справа Карпатської України. Вибори до сейму Карпатської України (12 лютого 1939 р.). А.Волошин. “Карпатська Січ”. Проголошення незалежності Карпатської України (15 березня 1939 р.). Окупація Карпатської України Угорщиною (березень 1939 р.).

Початок Другої світової війни, її причини, характер. Позиція європейських держав. Західна Україна і геополітичні інтереси Німеччини та Радянського Союзу. Пакт про ненапад 23 серпня 1939 р. та Договір про дружбу і кордони 28 вересня 1939 р. між СРСР і Німеччиною та їх політичні наслідки для долі світу і України. Вступ Червоної Армії на західноукраїнські землі 17 вересня 1939 р. Возз'єднання українських земель. Включення до складу СРСР Бессарабії та Північної Буковини.

Політичні, адміністративно-територіальні та соціально-економічні перетворення на західноукраїнських землях. Репресії та геноцид сталінського режиму в західноукраїнських землях. Насадження системи тоталітарного контролю, масової депортації, репресій, припинення діяльності партій і громадських організацій, закриття газет, журналів, видавництв, музеїв, театрів.

Напад фашистської Німеччини на СРСР (22 червня 1941 р.). Окупація українських земель фашистською Німеччиною. Український напрям в плані “Барбаросса”.

Оборонні бої радянських військ на Україні. Луцько-Бродівсько-Ровенська танкова битва 26-29 червня 1941 р. Оборона Києва (липень-вересень 1941 р.), Одеси (10 серпня-16 жовтня 1941 р.), Севастополя (30 жовтня 1941 – 3 липня 1942 р.), бої в районі Харкова, на Донбасі, в Криму. Об’єктивні і суб’єктивні причини поразки Червоної армії в початковий період війни. Розгром німецько-фашистських військ під Москвою (грудень 1941 р.). Контрнаступ радянських військ на Україні. Поразки в районі Харкова та в Криму. Відступ до Волги і Кавказу.

Україна в час фашистської окупації. Пограбування національних багатств України. Терор і масове знищення населення. Вивезення людей до Німеччини. Боротьба українського народу проти фашистських загарбників в тилу й на фронті. Створення Українського штабу партизанського руху на чолі з Т. Строчаком (20 червня 1942 р.). Діяльність підпільних організацій і партизанських загонів.

Рух Опору в Європі та його особливості в Україні. Проголошення ОУН акту відновлення державності України 30 червня 1941 р., його наслідки. Створення і діяльність УПА (14 жовтня 1942 р.). С.Бандера. А.Мельник.

Поразка фашистських військ на Східному фронті. Завершення визволення території України (28 жовтня 1944 р.). Завершення Другої світової війни (2 вересня 1945 р.), її уроки. Наслідки та історичні уроки Другої світової війни. Кардинальні суспільно-політичні зміни у світі.

Україна на міжнародній арені. Прибуття української делегації до Сан-Франциско на установчу конференцію ООН (6 травня 1945 р.). Україна – фундатор ООН. Радянсько-Чехословацький договір від 29 червня 1945 р. про возз’єднання Закарпатської України з Українською РСР.

Відбудова народного господарства України в післявоєнний період. Голод в Україні 1947 р. М.С.Хрущов і його діяльність в Україні. Становище в сільському господарстві, надмірна централізація управління.

Примусова колективізація в західних областях України та її вплив на політичну ситуацію в краї. Депортація населення західних областей. Загострення політичної боротьби. Діяльність ОУН-УПА. Незаконні репресивні дії державних радянських органів. Врегулювання територіальних питань між СРСР і Польщею. Операція “Вісла” (28 квітня – 25 липня 1947 р.), її наслідки та історичні уроки.

Соціально-політичне становище в УРСР, СРСР. Культ особи Сталіна. Масові репресії проти населення в середині 1940-х – на початку 1950-х рр. Кампанії викриття “ворогів народу”. Злочини Л.М.Кагановича в Україні (1947 р.). Безпідставні звинувачення українських вчених. Боротьба правлячої партії з “націоналізмом” і “космополітизмом” в Україні в 1940 – на початку 1950-х років.

Демократизація суспільно-політичного життя в СРСР і УРСР. Політичний курс керівництва СРСР на десталінізацію. Липневий (1953 р.) пленум ЦК КПРС. XX з’їзд КПРС та його значення. Критика культу особи Сталіна, заходи щодо подолання його наслідків. Червневий (1957 р.) пленум ЦК КПРС. Відзначення 300-річчя возз’єднання України з Росією. Указ Президії Верховної Ради СРСР

“Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР” (19 лютого 1954 р.).

Розширення прав республік в управлінні народним господарством. Сільське господарство України в другій половині 1950 – першій половині 1960-х рр. ЦК КПРС. Освоєння цілини: здобутки і прорахунки. Сільське господарство – арена експериментів. Рішення Пленуму ЦК КПРС (лютий 1958) про дозвіл викупу сільськогосподарської техніки, що зосереджувалася в МТС. Спад у сільському виробництві в кінці 1950-х рр.

Національно-культурне життя УРСР. “Відлига”. Рух “шістдесятників”. Василь Симоненко, Ліна Костенко, Євген Сверстюк, Іван Дзюба, Іван Драч, Дмитро Павличко, Микола Вінграновський. Освіта, наука і культура в УРСР в 1950 – на початку 1960-х років. Партійно-адміністративний наступ на творчу інтелігенцію.

Перемога партійного консерватизму, усунення М.С.Хрущова з посади Першого секретаря ЦК КПРС, члена Президії ЦК і Голови Ради Міністрів СРСР (жовтень 1964 р.). Здобутки і протиріччя в політичній діяльності М.С.Хрущова. Обрання Першим секретарем ЦК КПРС Л.І.Брежнєва.

Соціально-економічне становище України в другій половині 1960 - середині 1980-х років: суперечності, досягнення. Економічні реформи 1960-х років, їх незавершеність. Наростання застійних явищ у соціально-економічному, політичному та духовному житті України і СРСР. Формування механізму гальмування і кризових тенденцій.

Суспільно-політичне життя в Україні. Становище в правлячій партії. Доктрина “розвинутого соціалізму”. Прийняття Конституції СРСР (1977 р.) і УРСР (1978 р.). Зміни в політичній системі.

Національна політика в Україні. Витіснення української мови, руйнування історико-архітектурних пам'яток, викривлення історії українського народу. Політика русифікації під виглядом інтернаціоналізації. Абсолютизація категорій “радянський народ”, “зближення націй” П.Ю.Шелест, М.А.Суслов, В.В.Щербицький, В.Б.Маланчук. Нігілістичне ставлення до збереження національної самобутності.

Гельсинський рух та його вплив на розгортання національно-демократичного процесу в Україні. Політичні репресії 1960–1970-х років. Українське дисидентство. “Собор” О.Гончара. Гельсинська група в Україні.

Урбанізація і занепад українського села. Остання спроба реформування радянської політичної і економічної системи.

М.С.Горбачов. Квітневий (1985 р.) пленум ЦК КПРС. Концепція прискорення соціально-політичного розвитку. Непослідовність у розробці заходів подолання негативних явищ, механізму гальмування.

Економічні перетворення в Українській РСР та проблема співвідношення республіканської і союзної власності. Схвалення Верховною Радою УРСР Чорнобильська катастрофа (26 квітня 1986 р.): причини, наслідки, ліквідація. Проблеми екології.

Зростання національного самоврядування і боротьба народу за своє відродження і державність. Утворення політичних партій і рухів в Україні.

Народний рух України за перебудову (вересень 1989 р.), його програмні завдання, політика, практика і вплив на громадсько-політичний процес в Україні. Громадські об'єднання “Зелений світ”, “Меморіал”, “Спілка незалежної української молоді” та ін.

Виникнення партій і формування багатопартійності в Україні. Українська республіканська партія, Партія демократичного відродження України, Конституційно-демократична партія, Демократична партія України, Українська селянська демократична партія, Соціал-демократична партія, Соціалістична партія та ін.

Діяльність Верховної Ради України. Закон “Про мови в Українській РСР” від 28 жовтня 1989 р. Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. та її історичне значення. Шляхи досягнення державного суверенітету України. Закон “Про економічну самостійність УРСР”, прийнятий Верховною Радою УРСР 3 серпня 1990 р. Перші спроби переходу до ринкової економіки. Реалізація Декларації про державний суверенітет України в умовах загострення протистояння союзного центру і республік. Постанова ВР УРСР “Про перехід у юрисдикцію Української РСР державних підприємств і організацій союзного підпорядкування, розташованих на території України” (червень 1991 р.). Демократизація українського суспільства. Зростання студентського руху. Реалізація права на свободу совісті. Закон УРСР “Про свободу совісті та релігійні організації” (23 квітня 1991 р.). Отримання офіційного статусу Українською греко-католицькою церквою (УГКЦ) і Українською автокефальною церквою (УАПЦ).

Референдум у Криму щодо відновлення автономії та прийняття Верховною Радою УРСР Закону “Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки” (12 лютого 1991 р.). Створення Кримської АРСР.

Запровадження в Україні поста Президента УРСР. Закони УРСР “Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР”, “Про Президента Української РСР”, “Про вибори Президента Української РСР” (5 липня 1991 р.). Реформування Ради Міністрів в Кабінет Міністрів на чолі з прем'єр-міністром. Закон УРСР “Про перелік міністерств та інших центральних органів державного управління Української РСР” (13 травня 1991 р.).

ТЕМА 7.

ЗДОБУТТЯ УКРАЇНОЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ. РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ У 1991-2016 рр. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

План

1. Невдалі спроби поновлення СРСР і укладення нового Союзного договору. Економічний і політичний крах Радянського Союзу. Події 19-21 серпня 1991 року в Москві – спроба перевороту і встановлення диктатури. Соціально-політичні наслідки серпневих подій. Розпад СРСР.

2. Проголошення Акту про державну незалежність України 24 серпня 1991 року. Розбудова незалежної України.
3. Конституція України 1996 року та її місце в державотворчому процесі.
4. Революція Гідності 2013-2014 років та агресія Росії проти України. «Євро-Майдан», його геополітичні та внутрішньополітичні наслідки. Початок фундаментальних державних перетворень в Україні.
5. Розвиток української культури у незалежній Україні.

Література

1. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. – К.: Генеза, 1996.-360 с.
2. Історія України. Неупереджений погляд. Видання друге. Авторський колектив: Петровський В.В. та інші. ВД «ШКОЛА», - К., 2008. – 608 с.
3. Історія української культури. Навчальний посібник. КНТ ДАКОР. – К., 2011. 176 с.
4. Курс лекцій по истории Украины. – Донецк: ЕАИ- «Пресс», 1994.
5. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т.-К.: Основи, 1994.-530 с.;573 с.
6. Новітня історія України. – К.,2000.
7. Семененко В.І. Історія України. Прихована правда. ВД «ШКОЛА», - К., 2008. – 400 с.

Невдалі спроби поновлення СРСР і укладення нового Союзного договору. Економічний і політичний крах Радянського Союзу. Події 19-21 серпня 1991 року в Москві – спроба перевороту і встановлення диктатури. Соціально-політичні наслідки серпневих подій. Розпад СРСР.

Проголошення Акту про державну незалежність України 24 серпня 1991 року. Розбудова незалежної України: концепція демократичної правової держави, незалежної економічної політики, військова доктрина. Концепція нової Конституції України.

Референдум про незалежність України 1 грудня 1991 року: результати, історичне значення. Президентські вибори в Україні. Обрання Президентом України Л.М.Кравчука. Юридичне оформлення розпаду СРСР і проголошення утворення Співдружності Незалежних Держав (8 грудня 1991 р.).

Визнання незалежності України в світі. Україна і Співдружність Незалежних держав. Україна в ООН. Вступ України в НБСЄ, міжнародний валютний фонд, політичну Раду НАТО. Хартія співробітництва з НАТО. Відносини з Росією. Відносини України з державами світового співтовариства, встановлення дипломатичних відносин, розвиток зв'язків. Загострення економічної кризи. Соціально-економічні проблеми. Політична криза 1994 року. Президентські та парламентські вибори. Л.Д.Кучма.

Конституція України, прийнята п'ятою сесією Верховної Ради України другого скликання 28 червня 1996 року та її місце в державотворчому процесі. Історія конституційного процесу в Україні. Загальні засади суспільно-політичного устрою в Україні. Політична та економічна система України згідно з

Конституцією. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Міжнародний аспект прийняття Конституції України, її історичне значення.

Президентські вибори в Україні 2004 року. Президент України В.А.Ющенко. Парламентські вибори 2006 року. Соціально-економічний та політичний розвиток в Україні: здобутки, проблеми, протиріччя. Сучасний стан міжнаціональних відносин в Україні. Забезпечення прав національних меншин. Розвиток культури і освіти в умовах національного відродження. Національні земляцтва в Україні. Перший Всесвітній Собор Духовної України.

Українська діаспора. Суспільні і культурні зв'язки України з діаспорою. Створення і діяльність Міжнародної асоціації Україністів і Республіканської асоціації українців (1989 р.). Співпраця з організаціями українців за кордоном (Світовий конгрес вільних українців, Комітет українців Канади, Ліга американських українців). Культурне будівництво в Україні. Розвиток вищої освіти. Наука. Розвиток гуманітарних наук. Природничі науки. Музика. Театр. Кіно. Проблеми становлення і розвитку.

Президентські вибори в Україні 2010 року. Узурпація державної влади В.Януковичем.

«Революція Гідності» 2013-2014 років та агресія Росії проти України. «Євро-Майдан», його геополітичні та внутрішньополітичні наслідки. Початок фундаментальних державних перетворень в Україні. Російсько-українська «гібридна війна».

Головні підсумки розвитку українського народу та його державності за минулі століття. Україна на початку XXI століття. Україна – визнаний повноважний суб'єкт світової цивілізації.